

Animal welfare, etológia és tartástechnológia

Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 1

Issue 1

Gödöllő
2005

NYELVÉSZETI GONDOLATOK EGY ÚJDONSÜLT VILLANYÚJSÁG CÍMÉRŐL

LINGUISTIC THOUGHTS ABOUT THE TITLE OF A NEW ELECTRONIC JOURNAL

Jávorka Levente

Állattenyésztési, Takarmányozási és Laborállat-tudományi Intézet
Szent István Egyetem
1078 Budapest, István u. 2.
Javorka.Levente@aotk.szie.hu

„Tiszteld és tanuld más mívelt népek nyelvét is, ... de soha ne feledd, miképpen idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig mívelni kötelesség.”

Kölcsey Ferenc (1790–1838)

„Minden nemzetnek főkincse a nyelv. Bármit elveszíthet, visszaszerezheti, de ha nyelvét elveszíti, Isten se adja vissza többé. Aki a jó magyar szót elhagyja az idegenért, akinek a korcs magyar szó nem fáj, hazaáruló!”

Gárdonyi Géza (1863–1922)

„... az idegen nyelv dédelgetése nem szókincsbeli gazdagodást, hanem éppen ellenkezőleg, szegénységet jelent. Egy sereg magyar szót hagyunk figyelmen kívül, mikor idegen szót használunk.”

Szabó T. Attila (1906–1987)

Üdvözet az Olvasónak!

Megtisztelő felkérést kaptam az Animal welfare, etológia és tartástechnológia címmel indulandó elektronikus újság főszerkesztőjétől: írjak rövid, nyelvészeti szempontú tanulmányt az *animal welfare* angol kifejezés magyar fordításainak témakörében.

Előljáróban annyit, hogy nem vagyok nyelvész, legföljebb csak műkedvelő nyelvművelő mezőgazdász. Csak mint a környezetvédő, aki ugyan nem tudja megvédeni „Isten kalapját”, a Földgolyót az ember pusztításától, de még csak a „bokrétát rajta”, a Kárpát-medencét sem a belsejében és a peremén keletkező szenny(ezés)től, de azért maga igyekszik nem szemetelni, és ha lehet, másokat is figyelmeztet erre. Persze csak ilyen óvatosan: „bocsánat, hölgyem, uram! ezt itten el tetszett veszíteni...” Mert az emberek ritkán fogadják szívesen az efféle figyelmeztetést. Néha csak elképednek, máskor nem is mogorván, hanem fenyegetőleg válaszolnak.

Aki tehát nem tudós, ne írjon tanulmányt, de jónak tartott gondolatait tegye közzé: legyen belőle harag nélküli, de termékeny vita!

S ha gondolat, akkor az szabad legyen és korlátok nélküli, amely határokat keres és összefüggéseket kutat. És rá is talál, jelen esetben a névadók képzetére is az újság címében foglalt három kifejezés szakmai összefüggéséről.

Engedtessék hát meg, hogy röviden mindhárom összetartozó fogalomról kifejtsem a véleményemet, hiszen ahogy egy újságcikkkel, úgy egy újságcímmel kapcsolatban sem szerencsés abból részeket kiragadva vitatkozni. Hiszen a címben is rejlenek összefüggések, s a benne lelhető fogalmak összefüggve azt a szép gondolatot sugallják, hogy a háziállat csak ösztönös viselkedésének megfelelő (ezt lehetővé tevő) tartási körülmények közt lehet boldog.

Mi gondunk is lehet hát az újságcímmel?

Az, hogy a magunkban szépen megfogant gondolatot nem sikerült szép magyar nyelven megfogalmazni.

S miért nem?

Mert nem merjük megfogalmazni, mert féltő, hogy komolytalannak tartanak minket és megmosolyognak; mert volt egy szaktekintély, aki a megfelelő szakkifejezést – hazánkban először – kimondta, leírta magyar szövegekörnyezetben idegen nyelven.

Mégpedig egy felelős, de – merjük kimondani –, rest vagy hiú szaktekintély: rest, mert nem válogatott a szótár kínálta változatok között, s hiú, hiszen ha nem idegen nyelven teszi közhírré, vezeti be a köztudatba az új fogalmat, nem derül ki, hogy ő valóban otthonosan mozog az új fogalmat átadó idegennyelvi közegben.

S még miért nem?

Mert nem tudjuk megfogalmazni, mert a szakkifejezés nincs a szótárban, és mert magyarul kifejezhetetlen.

Márpedig a magyar nyelv különösképpen alkalmas a szóalkotásra: „... a magyar nyelv szerkezete olyan, hogy minden magyar szó eleve, automatikusan kötődik, kapcsolódik egész sereg más szóhoz! Ugyanis a magyar szavak többsége igekötők, képzők, összetételek révén jött létre és képződik most is szakadatlanul! S a magyarban minden szóból képződtek és képezhetők új szavak! ... Egy magyarul beszélő, ha ismer négyezer magyar szót, akkor felismer és megért további húszezret, mert ennyit lehet képezni belőlük! S nem felejt el, mert tudat alatt, mélyen rögzülve rengeteg szál és erős gyökerek kötik egymáshoz!”¹

A másik idézet Giuseppe Mezzofantitól (1774–1840), az 58 nyelven beszélő olasz bíborostól való, aki 1832-től a Magyar Tudományos Akadémia kültagja is volt: „Tudják-e, melyik az a nyelv, amelyet alkotóképessége és hullámszásának összhangja miatt az összes többi nyelv elé, a göröggel és a latinnal egy

sorba helyeznek? A magyar! ... A magyarok – úgy tűnik – maguk sem tudják, hogy nyelvük mekkora kincset rejt magában!”¹ (Ezzel arra az esetre utalhatott, amikor őt a latinul kitűnően, de magyarul alig beszélő magyar főurak keresték föl.)

* * *

Ne legyünk hát restek, lapozzuk föl legalább a szótárakat!

Íme:

animal = állat, barom; állati, baromi.

welfare = jólét, jóllét.²

jólét = jó sors, jó mód.

jóllét = egészség.³

jólét (*választékos, választékosan*): Kedvező anyagi helyzet, amelyben gondok, anyagi nehézségek nélkül élünk, s amelyben egyénileg elmondhatjuk, hogy jó dolgunk van. A ~ forrása; ~ben él; ~nek örvend; a ~et gyarapítja. A szocializmus társadalmi ~et és kultúráját teremt. A haza ~ét szíven viseli. A Szerecseny-utcai kisudvari lakás egész nap mesés jólétben úszott. (AMBRUS ZOLTÁN). [*A címszóval alkotott összetételek: köz~; nép~.*]

jóllét (*ritka, ritkán*): A jól van szókapcsolattal kifejezett állapot; az a tény, hogy vki egészséges, hogy jó a közérzete. Látszott az arcán a ~. (*régies, régiesen*): Jólét. Jóllét áradt el házon és mezőn. [JÓKAI MÓR]. Feri azokhoz a szerencsétlenekhez tartozott, akik ... megrészegeznek a jólléttől. [MIKSZÁTH KÁLMÁN].⁴

Ennyi a szótárból kiolvasható különbség.

A mai szóhasználat szerint, azaz eltekintve a régies (hosszú, két l-es formától), a jólét a huzamosan fennálló, (jó) általános életkörülményekre, környezeti feltételekre utal, a jóllét pedig a (jól való) közérzetre, ha úgy tetszik a megfelelő belső környezetre, amely azonban rövidebb távú állapotot szokott jelölni, sőt föltételezi, hogy ez csak nemrég fordult jóra (azt megelőzően rosszabb volt), vagy hamarosan rosszabbra fordulhat.

A helyes formát tehát mindig a szövegekörnyezet által meghatározott helyzet határozza meg.

Az alábbi két csoportba szedett (kiegészítendő és eldöntendő) kérdések például egy-egy fent említett állapottal vannak kapcsolatban, így a feleletben nemcsak a helyesen egyeztetett szófajt kell kiválasztani, hanem (itt nem az állapot vagy helyzet kedvező és kedvezőtlen voltát értve) a körülményt is mérlegelve kell – esetleg ugyanarra a kérdésre – más-más értelmű választ adnunk.

A jólétre utalva:

¹ Arató István (1999): A magyar nyelv lenyűgöző előnyei, Falakon Könyvkiadó

² Arató István (1999): A magyar nyelv lenyűgöző előnyei, Falakon Könyvkiadó

³ Országh László (1960): Angol–magyar szótár, Akadémiai Kiadó, Budapest

⁴ Deme László és Fábrián Pál (1988): Helyesírási kézikönyvtár, Akadémiai Kiadó, Budapest

⁵ A magyar nyelv értelmező szótára (1965), Akadémiai Kiadó, Budapest

– Hogy vagy? (Jól.) Hogy érzed magad? (Jól.) Hogy megy a sorod? (Jól.) Boldog vagy? (Igen.) Milyen a helyzeted?

– Jó / nem jó.

A jóllétre utalva:

– Hogy vagy? (Jól.) Rendbe jöttél? (Igen.) Milyen állapotban vagy? (Jó.) Bírod még? (Igen.)

Hogy érzed magad?

– Jól / nem jól.

Esetünkben persze a fenti példákat és elveket háziállatainkra vonatkoztatva kell alkalmaznunk.

(Például: a magyar parasztgazda mindig is nagy becsben tartotta a jószágát, jóllehet az állat jóllétét sokszor fontosabbnak tartotta, mint a jólétét.)

Lássuk azonban, a jószágra vonatkoztatva mit mond a törvény! Hogy szólnak a hatályos állategészségügyi jogszabályok? Hogy fogalmaz a szakembereket tájékoztató szakirodalom?

„Az állattartó az állat tartása során köteles: az állatot jólléte érdekében szakszerűen gondozni.” [3. § b)] „Az állatnak – a terápiás, megelőzési vagy tenyésztéstechnikai beavatkozás céljából adott anyagok kivételével – csak olyan takarmány adható, amely ... nem befolyásolja kedvezőtlenül jóllétét.” [4. § (2)]

„... meg kell tenni minden, az állat jóllétének és egészségének megóvásához szükséges óvintézkedést.” [7. § (2)] „Nem tartható mezőgazdasági célra olyan állat, amelynek – genotípusa, illetve fenotípusa alapján – tartása káros hatással van annak egészségére és jóllétére.” [9. § (3)]⁶

„Minden automatikus vagy mechanikus berendezést, amely a sertések jólléte és egészsége érdekében nélkülözhetetlen, naponta legalább egyszer ellenőrizni kell. ... Ha a berendezések meghibásodása észlelhető, a hibát azonnal ki kell javítani, vagy ha ez lehetetlen, azonnali lépéseket kell tenni az állatok egészségének és jóllétének megőrzése érdekében, így alternatív etetési és környezetfenntartási módszerekhez kell folyamodni.” [1.6.] „Az állatoknak, jóllétük és megfelelő egészségi állapotuk érdekében a koruknak, testtömegüknek, szokásaiknak, fiziológiai igényüknek megfelelő minőségű és mennyiségű takarmányt kell biztosítani.” [1.15.] „A malacokat 28 napos koruk előtt csak abban az esetben szabad elválasztani, ha a koca vagy a malacok egészsége vagy jólléte veszélyeztetett.” [5.4.]⁷

⁶ 32/1999. (III. 31.) FVM rendelet a mezőgazdasági haszonállatok tartásának állatvédelmi szabályairól [9. § (3)]

⁷ 2. számú melléklet a 32/1999. (III. 31.) FVM rendelethez: A sertések tartásának minimális követelményei; 5. A szopósmalacok tartásának követelményei

„Gondoljunk arra is, hogy az állat jól érezze magát! ... Az uniós és már nálunk is elfogadott álláspont szerint az állat jóllétének fenntartása nélkül jó minőségű termékre sem számíthatunk.”⁸

E törvényi előírások az állat „jóllétét” (helyesen jólétét!) az egészség megőrzése mellett, azzal együtt szorgalmazzák. Éppen ezért értelmezendők a „jó mód, jó sors, boldogság” jelentéssel. Még abban az esetben is, ha a szövegekörnyezet alapján másként is (pillanatnyi állapotként) értelmezhetnők, ugyanis a jóllétet – helyes értelmében – nehéz, sőt értelmetlen lenne törvényileg szabályozni.

Szép számmal találunk azonban példát a kifejezés helyes használatára is:

„... támogatást lehet igényelni az EU által előírt környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelmények betartásához.”⁹

„A gondok még tovább gyűrűznek, hiszen az EU-tagság további kötelezettségeket is jelent a hazai sertéstermelők számára. Ilyenek például a környezetvédelemmel kapcsolatos követelmények, az állatjólét (animal welfare) kérdéseinek a megoldása.”¹⁰

„Ebben gyökeredik a november végi demonstráció [tüntetés (*J. L.*)] – A kiváltó oka az állatjóléti támogatás szüneteltetése volt. – ... a sertéstartók ... hizósertés kilogrammonként 20 forintot kaptak azzal a céllal, hogy alakítsák ki az uniós normáknak megfelelő állatjóléti körülményeket.”¹¹

* * *

Újságcímmünk második szakkifejezésével („etológia”), vagyis az állatok szokásaival kapcsolatos ősrégi tapasztalatokat, újabban pedig a kutatási eredményeket sokkal régebben veszik figyelembe és használják ki a tenyésztői gyakorlatban a termelés növelése és jövedelmezősége érdekében (állatvédelmi szemszögből nézve inkább az állatok érdeke ellen), mint ahogy a jólétükkel kezdtek volna törődni.

Sőt nem kis részben éppen az öröklött szokások, (magatartási, viselkedési formák túlzott kihasználása vezetett az állatok védelmének szélesebb körű – a fájdalomokozás tiltásán fölüli – értelmezéséhez és törvényekbe foglalásához.

Az ösztönös, tehát öröklött, valamint az eltanult és megtanult (azaz tanított), tehát felvett viselkedési vagy magatartási formákat, szokásokat kutató tudomány megjelölésére alkalmazott viselkedéstan, magatartástan kifejezés használatával szembeni érv lehetne, hogy az emberi magatartás vagy viselkedés tudatos, döntően a neveltetés, az „illetan” elsajátítása eredményeként megjelenő – nem mindig és

⁸ Györkös István, Forgó István, Vattamány Gusztáv, Técsy László: Gondoljunk arra is, hogy az állat jól érezze magát! Mezőhír, 2003 VII. évf. 2. szám

⁹ Hajduk Péter: Kettévágott esztendő – Múlóban a csatlakozási görcsök. Magyar Állattenyésztők Lapja, XXXII. (IX.) 2004/12. 6.

¹⁰ Dr. Rajnai Csaba: Keszthely – Stratégiai elgondolások. Magyar Állattenyésztők Lapja, XXXII. (IX.) 2004/12. 8.

¹¹ Gyulai György: Arcél – Pásztohy András. Magyar Állattenyésztők Lapja, XXXII. (IX.) 2004/12. 18

föltétlenül „őszinte” – cselekvési, illetve „működési” mód. Az általunk keltett ingerekre azonban a haszonállatainktól nagy biztonsággal számíthatunk az „igazmondó” válaszra. Legfőbb nyelvük ismerete nélkül félreértjük őket.

De ezt az aggodalmat is eloszlathatnánk, ha az ösztönös és tanult magatartást kutató tudomány megjelölésére a viselkedéstan, magatartás-tudomány hasonszavaként (szinonimájaként) alkalmazható, és a szaklexikon által kétségtelenül helyesebbnek tartott szokástant használnánk az etológia (eredeti jelentése szerint: az erkölcsök tanulmányozásával foglalkozó tudomány) magyar megfelelőjeként, amelyre az angol a *behaviour*, a francia a *comportement*, a német pedig a *Verhalten* kifejezéssel kapcsolatos szóösszetételeket használja szívesebben.

Lássunk azonban néhány „ismerettárbeli” idézetet is az „etológia” értelmezésével kapcsolatban.

„**Ethologia:** valamely személy vagy nép erkölcsének és szokásainak leírása, továbbá az állatok tartózkodási helyéről és életszokásairól szóló tan.”¹²

„**alkat** (←magatartás): megjelenés, magatartás = habitus”¹³

„**szokástan** (←etológia): tudományág, melynek célja a biológiai módszerek rendszeres alkalmazása a viselkedés kutatásában, főleg az állatoknál. A szokástan hagyományos témaköre az ösztönök kutatása, a viselkedés tanult és örökölt elemeinek szétválasztása, ill. ezek kölcsönhatásainak felderítése. A szokástan fontos témaköre az állatok „szociális” viselkedésének, kommunikációjának (közléscsere, kapcsolat) kutatása, melynek során főleg méhek és hangyák viselkedésének tanulmányozásában értek el fontos eredményeket.”¹⁴

„**Etológia:** a zoológia ma már önálló fejezete, amely az állatok viselkedését kutatja, és az erre vonatkozó ismereteket rendszerezi.”

„**Szokások:** rendszerint fajhoz kötött, de egyes populációkon belül is sajátos módon fellépő viselkedésmódok, amelyek többnyire társas viszony hatására (pl. násztevékenység v. fajtestvérek közötti harcok viselkedés kapcsán) lépnek fel. Minden szokás jellegű viselkedésforma belsőleg programozott cselekvéssorozat, amely egymást követő mozzanatokból áll, s adott esetben nagyon hasonló módon ismétlődik.”¹⁵

„**etológia:** az állati viselkedés biológiai összehasonlító vizsgálatának tudománya. Az állatok viselkedését elsőnek Ch. R. Darwin vizsgálta, és megállapította, hogy a magatartásformákra is érvényesek az evolúciós fejlődés törvényszerűségei ...”¹⁶

¹² Révai nagylexikon, Révai Testvérek Irodalmi Rt., 1913

¹³ Tolnai Vilmos (1927). Magyarító szótár a szükségtelen idegen szavak elkerülésére. Budapest: Eggenberger-féle Könyvkereskedés. [in: Dr. Csósz Gyula, 1937. Állatorvosi műszótár, Stephaneum nyomda r. t., Budapest]

¹⁴ Biológiai lexikon, Akadémiai Kiadó, 1975

¹⁵ Mezőgazdasági lexikon, Mezőgazdasági Kiadó, 1982

¹⁶ Magyar nagylexikon, Magyar Nagylexikon Kiadó, 1988

„**etológia:** 1. szokástan: az állatok meghatározott helyzetekben jellemző viselkedési formáit kutató tulajdonság. 2. magatartáskutatás: valamely nép vagy társadalom szokásainak szociológiai elemzése.”¹⁷

„**etológia:** 1. állattan: szokástan; az állatok meghatározott helyzetben történő jellegzetes viselkedését tanulmányozó tudományág. 2. szociológia: valamely nép vagy társadalom szokásainak szociológiai elemzése.”¹⁸

A viselkedés és magatartás között egyes szerzők különbséget tesznek aszerint, hogy állatokra vagy az emberre vonatkoztatják. Valójában nincs különbség a kettő közt, mert eredetileg mindegyik azt fejezi ki, hogy valaki hogy tartja, illetve viseli (viszi) magát¹⁹. Az ismeretlen eredetű „szokás” szó, bár jól fejezi ki a szóban forgó kutatni valót, mégis szokatlan a szakirodalomban. A tudósok – sajnos – nem a mindenkire szóló ismerettárból (lexikonokból) merítik az ismereteiket.

* * *

Mit takar végül a harmadik szakkifejezés? Hogyan határozzák meg az ismerettárak a „technológiát” és hasonszavait?

„**Iparműtan** (←technológia): a különféle használatú tárgyaknak a természeti produktumokból és a félégyártmányokból való készítését és készítésük eszközeit tanítja és feloszlik kémiai és mechanikai iparműtanra. Az első [!] szól a munkadarab alakváltozásának módjáról, ... a kémiai technológia pedig a munkadarab kémiai átalakítását ... tárgyalja.”

„**technika:** ... jelenti mindazokat az eljárásokat és eszközöket, amelyek valamely műtárgy létrehozásához szükségesek.”²⁰

„**technológia:** Mindazon módszereknek és eszközöknek az ismertetése, amelyeknek segítségével a nyersanyag használati tárggyá dolgozható fel. (üzemi élet): Gyártási folyamat, ill. a gyártási folyamatok szerves egysége.”

„**technika:** A természettudományok által megállapított törvényeknek rendszerint gépekkel történő gyakorlati felhasználása, ill. az erre vonatkozó elvek és ismeretek összessége.

„**mód:** Az az eljárás, ahogyan valami megcsinálható, végrehajtható, ill. valamely eredmény elérhető; valamely cselekvésnek, természeti, társadalmi folyamatnak rendje, formája.”

„**módszer:** Azoknak a gyakorlati módoknak, eljárásoknak összessége, amelyeket valaki valamely cél elérésére tudatosan felhasznál.”²¹

¹⁷ Magyar Larousse enciklopédia, Librairie Larousse, Paris, 1979; Akadémiai Kiadó, 1991

¹⁸ Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések kézikönyve, Akadémiai Kiadó, 1994

¹⁹ A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976

²⁰ Révai nagylexikon, Révai Testvérek Irodalmi Rt., 1914

²¹ A magyar nyelv értelmező szótára (1965), Akadémiai Kiadó, Budapest

„**technológia:** iparműtan; az ipari eljárásokra, az anyagok feldolgozási módozataira és eszközeire vonatkozó ismeretek összessége.”²²

„**technika:** műszaki tudomány.”

„**mód:** 2. valamely cselekvésnek, folyamatnak a rendje, formája; 11. módszer.”

„**módszer:** mód, módrend (nyelvújítási összetett szó. Az összetétel azon a szemléleten alapult alapon, amelyet többek közt az *annak rendje-módja szerint* is tükröz.”²³

„**Technológia:** ... tágabb értelemben a termékek előállításának módja ... Tartalmazza a termelési folyamat munkaműveleteit és azok sorrendjét, a szükséges eszközöket, a munkaműveletenkénti ráfordításokat ... a tenyésztési és termelési eljárásokat). ... általában a termék-előállítás olyan részletes műszaki és technikai előírását, szabályozását jelenti, amelynek szigorú megtartása mennyiségileg és minőségileg meghatározott termékeket eredményez. Szűkebb értelemben van pl. termesztés-, tartás-, takarmányozás-, hizlalás- stb. technológia.”

„**Technika szerepe az állattenyésztésben:** Gyakorlatilag az egyes termelési munkafolyamatok gépesítését, az ezzel összefüggő fizikai és kémiai folyamatok termelésfokozó és emberi munka hatékonyságát elősegítő eljárások bevezetését jelenti.”²⁴

„**technika:** mindazon módszerek és eljárások összessége, ill. rendszere, amelyek lehetővé teszik az ember számára, hogy környezetét saját céljai szerint alakítsa, ill. a természeti erőforrásokat felhasználja.”²⁵

„**technológia:** 1. a gyártási folyamatok elmélete és gyakorlata.”

„**technika:** 1. A műszaki és a természettudományoknak az anyagi javak termelésében való alkalmazása. 2. Gyártási, termelési eljárás. 3. Magasabb rendű tevékenységhez szükséges mesterségbeli tudás, elsajátítható és fejleszthető készség.”

„**mód:** Cselekvés, eljárás, folyamat (sajátos) rendje, formája.”

„**módszer:** Valamely cél elérésének módja, (eljárás, metódus)”²⁶

„**technológia:** 1. mindazon módszerek és eljárások összefoglaló elnevezése, amelyek révén nyers-, ill. alapanyagokból termék lesz. 2. valamely termék gyártási eljárásainak összessége.”²⁷

„**technológia:** (a görög tekhné 'ügyesség, mesterség, művészet' + logosz 'gondolat, ész, tudás' szavakból): alkalmazott műszaki tudomány, amely az összefüggéseket feltáró elméleti tudományokra támaszkodik, azokat a gyakorlatban felhasználja, és ezzel új elméletek és lehetőségek forrásává válik. ... általánosan

²² Idegen szavak kéziszótára (szerk.: Bakos Ferenc), Terra Budapest, 1967

²³ A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, Akadémiai Kiadó, 1970, 1976

²⁴ Mezőgazdasági lexikon, Mezőgazdasági Kiadó, 1982

²⁵ Magyar nagylexikon, Magyar Nagylexikon Kiadó, 1988

²⁶ Magyar Larousse enciklopédia, Librairie Larousse, Paris, 1979; Akadémiai Kiadó, 1991

értelmezve az állapotváltozás módszere (technika), amellyel egy kezdeti állapotból az ember számára kedvezőbb állapotba lehet eljutni; módszerek, eljárások összessége, amelyek segítségével tudatos, rendszeres átalakítással alap- és nyersanyagokból terméket állítanak elő, vagy a már előállított, használatba vett termékek állapotmegóvását végzik.”²⁸

E szó, a technológia – amely nem azonosítandó a technikával – mint szakkifejezés a mezőgazdaságban, de az állattenyésztésben is igen széles körben és sok összefüggésben elterjedt.

„Az állattartásban és a termelésben szabályt, intézkedést és eszközt is jelent”²⁹, egyszóval (sőt két szóval): mód, módszer. Minthogy zömében valamilyen – tartásmódra vonatkozó – műszaki megoldással kapcsolatban találkozunk vele, pontos magyar megfelelőjének alkalmazása a félreértések elkerülése végett megokolt lehet.

Hadakozni ellene azonban nem kellene, noha semmi értelemzavart nem okoz, ha helyette (tenyésztési, tartási, szaporítási, üzemeltetési, munkaszervezési, gazdálkodási stb.) módszert, módot mondunk és írunk. E két szó között egyébként akár finom különbség is tehető, amennyiben a módszer szűkebb értelemben, magára a felhasznált eljárásra, a mód pedig tágabb értelemben, inkább annak végrehajthatóságára, a dolgok rendjére utal.

A különbség is köztük ahhoz hasonlatos, mint a mester vagy technikus módszere, technikája és a mérnök által alkalmazott technológia, termelési mód közt.

* * *

A címben foglalt három szakkifejezés nem egyenlő méretékben terjedt el a szaknyelvben, vagy ment át a köztudatba. Nem egyformák tehát az esélyeink, ha magyarul akarjuk megfogalmazni őket.

Ha a nyilvánosság elé állunk e szándékunkkal, egyik esetében még remélhetjük, hogy komolyan vesznek bennünket, másik esetében könnyen nevetségessé válhatunk. Egyik esetben még időben vagyunk, másik esetben már úgy látszik, késő.

Gondolkozzunk tehát úgy, hogy csak eljátszunk a gondolattal: miért ne adhatnánk egészen magyar (sőt helyesen, csupa nagybetűvel írt) címet a villanyújságnak.

Például: **Állatjólét, Tartásmód, Szokástan**; ha nagyon szokatlan, esetleg: **Állatjólét, Tartás, Viselkedés**, hogy sugallja a két másik fogalom egymásénál szorosabb kapcsolatát a tartásmóddal; vagy fő- és alcímmel: **Állatjólét (Szokástan és Tartásmód)**; esetleg: **Állatjólét (Viselkedés és Tartás)**, hogy könnyebben kimondható legyen a cím, s az alcímben foglaltakhoz képest hangsúlyt kapjon az új és érdekesebb fogalom. (Ennél nagyszerűbb alkalom nem kínálkozik egy ilyen kísérletre, hiszen az újság többnyelvű: aki félreérti vagy nem érti a magyart, olvashatja mellette angolul a „nemzetközi” kifejezéseket.)

²⁷ Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések kézis�ótára, Akadémiai Kiadó, 1994

²⁸ Magyar nagylexikon, Magyar Nagylexikon Kiadó, 2000

²⁹ Bodó Imre, Takács Erzsébet, 1996: Alkalmazott genetika, egyetemi jegyzet, Állatorvos-tudományi Egyetem

Tegyünk hát úgy, mintha elhinnénk: mások is hasonlóan kezdenek gondolkodni, hogy ezt meg lehetne tenni. Tegyük fel, hogy ez a helyes gondolkodás. Hiszen a restség és hiúság eredménye csak akkor kap táptalajt, ha hajlamosak vagyunk még meg is magyarázni, hogy miért nem fedi a magyar fordítás, kifejezés, szó az úgynevezett tudományos, idegen elnevezést, ahelyett, hogy megkeresnénk vagy kitalálnánk az odaillő magyart. (És ezt kizárólag egy-egy tudományág szakemberei tehetik meg: a nyelvészek örömmel segítenek, de csupán segíteni tudnak!)

Hiszen belátható, hogy önmagában minden kifejezés – a hangutánzó és hangulatfestő szavakat kivéve – csupán néhány hang, illetve betű meghatározott egymásutánja, tehát bármely szokatlanul hat is egy szó (és mi lehet szokatlanabb egy idegen nyelvből átvett, eddig ismeretlen szónál?!), végül azt jelenti, amit magyarázatoként megértettünk, amit mint fogalmat körülírtunk és megtanultunk, végül amit mindnyájan, közmegegyezéssel értünk alatta. Miért ne egyezzünk meg akkor egy magyar szóban?

Hát nem könnyebb megtanulnuk?

Hát nem könnyebb megtanítanunk?